CULTURE AND ART

DOI: https://doi.org/10.64076/ap261026.07

Iryna Kokhanyk
National Music Academy of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID iD: 0000-0002-8801-7549
Oleksandr Zharkov
National Music Academy of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID iD: 0000-0003-0196-2933

CONTEMPORARY MUSIC THEORY IN UKRAINE: ACHIEVEMENTS, CHALLENGES, PROSPECTS

Abstract. The current state of Ukrainian music theory is examined, highlighting the need for a critical reassessment of the scholarly legacy from the Soviet and post-Soviet periods in relation to developments in international musicological scholarship. The principal directions contributing to the advancement of music theory in its interaction with artistic practice and music education are outlined. Priority areas are identified that reflect ongoing changes in the nature and orientation of music theory research in Ukraine under contemporary conditions.
Keywords: Ukrainian music theory, music theory methodology, scholarly research, research priorities.

Ірина Коханик
Національна музична академія України, Київ, Україна
ORCID iD: 0000-0002-8801-7549
Олександр Жарков
Національна музична академія України, Київ, Україна
ORCID iD: 0000-0003-0196-2933

СУЧАСНЕ ТЕОРЕТИЧНЕ МУЗИКОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Розглянуто сучасний стан українського теоретичного музикознавства, вказано на необхідність критичної переоцінки наукової спадщини радянського і пострадянського періодів, її співвіднесення з надбаннями зарубіжної науки. Окреслено основні напрямки, що забезпечують розвиток теоретичного музикознавства в його кореляції з художньою практикою та музичною освітою. Визначені пріоритетні лінії, які презентують оновлення характеру і спрямування музично-теоретичних досліджень в Україні в сучасних умовах.
Ключові слова: українське теоретичне музикознавство, методологія музикознавства, наукове дослідження, пріоритетність.

Сучасна українська музично-теоретична наука нині переживає період турбулентності, обумовлений багатьма зовнішніми та внутрішніми факторами. Він пов’язаний насамперед з реформуванням освітньої і наукової галузі. Як позитивний момент відзначимо загальну стійку трансформаційну тенденцію,

спрямовану на критичний перегляд минулого, кореляцію зі світовими процесами, повернення до власного культурного коріння. Останнє дає можливість не тільки по-справжньому оцінити досягнення української культури, у тому числі й наукові здобутки, а й представити їх всьому світові як унікальні, самобутні, першовартісні. Для цього потрібні час, усвідомлення вектору руху і системна робота по всіх напрямках, основними з яких є такі:

– розвиток фундаментальних музично-теоретичних досліджень;

– інтеграція у світовий науковий простір;

– включення теорії музики в контекст оновлення концепцій музично-історичного процесу;

– акумуляція досягнень української та зарубіжної науки у формуванні методологічних засад теоретичного музикознавства;

– впровадження досягнень музично-теоретичної науки в освітній процес;

– методичне забезпечення сучасними підручниками і посібниками з музично-теоретичних дисциплін;

– викладання музично-теоретичних дисциплін у дистанційних умовах: проблеми комунікації та методи їх подолання.

Необхідними умовами розвитку сучасної науки і освіти, що наближають нас до справжніх цивілізаційних цінностей, є академічна і наукова доброчесність.

Упродовж останніх десятиліть вітчизняне теоретичне музикознавство загалом розвивалося у традиційному річищі, сформованому ще в радянському та пострадянському науковому просторі, що обумовило магістральні лінії наукових досліджень (вивчення особливостей і закономірностей музичного мислення — організації музичної мови і мовлення, гармонії, поліфонії, аналізу музичного твору та ін.). Проте в останні роки прискорилися темпи вивільнення всієї сфери гуманітарного знання від застарілих ідеологічних норм, що заторкнуло і українське музикознавство, зокрема, теорію музики, перед якою постали такі нагальні питання, як співвіднесення існуючих теоретичних концепцій з надбаннями зарубіжних науковців, узгодження усталеної в різних наукових школах термінології та багато інших.

Науковому осмисленню доробку українських вчених-теоретиків присвячені грунтовні музикознавчі праці (О. Немкович, О. Гнатишин), в яких, зокрема, теоретичне музикознавство розглядається як складова системи наукових дисциплін в еволюції музикознавчої думки ХХ століття [5], вивчається функціонування музично-теоретичних концепцій, створених українськими вченими, в історико-культурному вимірі [1].

Окреслений у цих роботах наукознавчий ракурс актуалізує питання щодо *пріоритетності* і *перспективності* проблематики, яка розробляється українськими музикознавцями. Поняття пріоритетності, уведене і обґрунтоване київським музикознавцем-теоретиком І. Котляревським, на думку вченого, є основоположним фактором розвитку музикознавства: "Пріоритетність — це властивість наукової проблеми, яка визначається через співвідношення таких функціональних складових як актуальність, наукова новизна, практичне значення та обумовлює необхідність її розв’язання" [4, с. 17]. Проте незважаючи

на те, що формально ці складові є обов'язковим атрибутом кожного наукового дослідження, воно не завжди може належати до пріоритетних.

Іншим важливим фактором є *взаємозв'язок і взаємодія теорії і практики*, адже завжди теоретичне знання обумовлювало процес створення музики, який, своєї черги, спонукав до розвитку теоретичної думки. Цей фактор набуває значення однієї з констант, проте характер взаємодій її складових змінюється в кожний історичний період. Стрімкий розвиток художньої практики, пов'язаний з трансформацією і розширеним розумінням самої основи музичної матерії — звуку — впливає на оновлення композиторських технологій, розгляд яких сьогодні, в умовах сучасної музичної творчості, потребує нових підходів, насамперед, переосмислення функціонування техніки композиції як системи правил (О. Жарков) [3].

Характерною рисою більшості сучасних досліджень є їх *міждисциплінарність*, яка дозволяє українському теоретичному музикознавству продуктивно існувати у співдружності з іншими сферами гуманітаристики. Це сприяє їх взаємозбагаченню, розширенню проблемних горизонтів, можливості використання різних дослідницьких методів, супроводжується уведенням до наукового обігу запозиченої з інших наук термінології та її адаптацією до потреб музикознавства. Такі тенденції зрештою приводять до створення креативних, нових для вітчизняного музикознавства, *методологічних стратегій*.

Так, наприклад, феномен музичної мови від початку XX століття до сьогодення (І. Тукова) розглядається крізь призму взаємодії двох сфер духовно-інтелектуальної діяльності людини — академічної музики та природознавства [7]. Отримують обґрунтування теоретичні і категоріальні засади музичної текстології (Ю. Грібіненко) [2]. Фундаментальні дослідження з питань семіології інспірують праці з проблем музичної герменевтики (С. Шип) [10]. Інтенсивно розвивається напрямок когнітивного музикознавства, в якому синтезуються принципи аналізу музичного твору та виконавської інтерпретації (Л. Шаповалова, Ю. Ніколаєвська та ін.).

Тож сьогодні, як і завжди, залишаються актуальними питання *методології теоретичного музикознавства*, особливо по відношенню до музики нової, найсучаснішої. Правомірно ставляться питання про впорядкування системи термінопонять у сучасній українській музичній науці "в умовах множинності науково-творчих парадигм" (Б. Сюта) [8, с. 118], необхідності пошуку адекватних способів дослідження новітнього музичного матеріалу. Слушною є думка про те, що "головним судженням про метод завжди є оцінювання його відповідності завданню. Метод "працює" або ні, а якщо "працює", то наскільки ефективно" [9, с. 13]. Оновлені в межах традиційних підходів аналітичні методи (зокрема, комп'ютерні) застосовуються до вивчення і традиційних жанрових форм (див.: [6]). Вивчення ж різноманітних інноваційних аспектів музично-творчої реальності (акустика — електроакустика, перформативні експерименти, побутування музики в умовах цифрового середовища, включення штучного інтелекту в творчі процеси та ін.) залишається найбільшим проблемним полем сучасної музичної науки, визначаючи як пріоритетний характер таких наукових досліджень, так і їх перспективність.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій : монографія / Наук. т-во ім. Т. Шевченка, Львів. нац. муз акад. ім. М. В. Лисенка. 2-ге вид. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 599 с.

2. Грібіненко Ю. О. Теоретичні та категоріальні засади музичної текстології як актуальної музикознавчої дисципліни : монографія. Одеса : Олді+, 2023. 512 с.

3. Жарков О. Техніка композиції як мовний механізм: від правила до звучання. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 132 : Техніка музичної композиції: теорія, історія, проблеми аналізу. Київ, 2021. С. 9–23. DOI: https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.132.249945

4. Котляревський І. А. Пріоритетність як фактор розвитку музикознавства. *Теоретичні та практичні питання культурології.* Вип. IX : Українське музикознавство на зламі століть. Мелітополь, 2002. С. 15–23.

5. Немкович О. М. Українське музикознавство XX століття як система наукових дисциплін : монографія. Київ: Сталь, 2006. 534 с.

6. Постовойтова С. О., Коханик І. М. Структурний метод аналізу фуги: новітні підходи і можливості. *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ, 2024. Вип. 140: Сучасна теоретична наука: проблемні дискурси і перспективи. С. 154-170. DOI: https://doi.org/ 10.31318/2522-4190.2024.140.318657

7. Тукова І. Г. Музика і природознавство. Взаємодія світів в умонастроях епох (XVII — початок XXI століть) : монографія. Харків : Акта, 2021. 456 с.

8. Сюта Б. Система термінопонять в осмисленні сучасної музики. *Вісник Київвського національного університету культури та мистецтв*. Серія : Музичне мистецтво. Вип. 7 (2). Київ, 2024. С. 118–132. DOI: https://doi.org/ 10.31866/2616-7581.7.2.2024.316704

9. Шип С. В. Методологія музикознавства. Постановка проблеми і основні поняття. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 129 : Сучасне музикознавство: методологія, теорія, історія. Київ, 2020. С. 9–25. DOI: https://doi.org/ 10.31318/2522-4190.2020.129.219655

10. Шип С. Музична герменевтика : монографія. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. 137 с.

Academia
Publishing Hub